

Tednik Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Štev. 43.

V Ljubljani, 25. vinotoka 1907.

XLVII. leto.

„Učiteljski Tovariš“ izhaja vsak petek. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje. Vse leto stoji 8 K, pol leta 4 K, četrt leta 2 K. Posamezna številka 16 h. Spise je pošiljati samo na naslov: Uredništvo „Učiteljskega Tovariša“ v Idriji. Naročnino prejema Francišek Črnagoj, nadučitelj v Ljubljani (Barje). — Vse pošiljatve naj se pošiljajo franko. — Rokopisov ne vračamo. — Za oznanila je plačati od dvostopne petit-vrste po 20 h, če se oznanilo tiska enkrat; po 18 h, če se tiska dvakrat, in po 16 h, če se tiska trikrat; če se večkrat tiska, znaten popust. Oznanila sprejema „Učiteljska tiskarna“. Priloge poleg poštnine 6 K.

Ponemčevanje štajerskega šolstva.

S Štajerskega smo prejeli ta-le dopis:

Skoraj vsi slovenski listi so pred kratkim prinesli članek „O ponemčevanju ljudskih šol v mariborskem okraju“.

Tudi Vaš cenjeni list je bil med temi; ako se ne motim, je izrazil člankar tudi prošnjo, naj bi se mu vsak sličen slučaj takoj naznanil in pa tudi, ako bi se katera gojenka deželnega ženskega učiteljskega v Mariboru (nemški zavod) nastavila na kateri slovenski šoli.

Zadnje se je pripetilo pri nas. Akoravno je deželni šolski svet v Gradcu z odlokom z dne 23. avgusta 1907. okrajnemu šolskemu svetu mariborskemu odločno zaukazal, da se naj na novo zistemizirano tretjo učiteljsko službo v Lehnu razpiše, je slednji že dva dni pozneje, to je 24. avgusta imenoval neko gospodično s poprej imenovanega nemškega učiteljskega za provizorično učiteljico v Lehnu, kjer je šola popolnoma slovenska, akoravno se tudi poučuje nemški jezik. Kdor pozna naše ljudstvo, razume tudi, zakaj je ono tako razbujeno nad tem imenovanjem, to tem bolj, ker sta se že dve moški učni osebi, seveda izprašani iz obeh deželnih jezikov, zanimali za to službo. Lehensko učiteljstvo mora sicer vedno samotariti, a prošnikov za učiteljske službe v Lehnu je bilo vedno dovolj; med tem, ko je bilo v tem oziru drugod pomanjkanje, je bil tukaj boj za imenovanje. Naše razsodno ljudstvo ceni svoje učiteljstvo in žrtvuje za šolo vse; a žal, da mu žuga v tem oziru izprememba, ki jo je zakrivil okrajni šolski svet, ker tako malo upošteva upravičene zahteve krajnega šolskega sveta, oziroma vsolanih občin pri nastavljanju učiteljev in misli morebiti, da naj občine, oziroma krajni šolski sveti nosijo le bremena pa naj molče gledajo, kako se njim vsiljujejo jezika nezmožne učne osebe, odjemajoč naši slovenski deci, ki se je na učiteljsko usposobila za oba deželna jezika, kruh iz ust. In še nekaj! Lehen je dobil svoječasno od družbe sv. Cirila in Metode za zgradbo šolskega poslopja precejšno vsoto proti temu, da se je zavezal varovati slovenski značaj šole ali v obratnem slučaju vsoto vrniti.

Kaj nam je storiti v tem slučaju?

Krajni šolski svet je sicer svojemu ogorčenju dal duška s tem, da je v posebni vlegi tirjal okrajni šolski svet, naj že imenovano učiteljsko mesto razpiše, da zamorejo zanje prositi iz obeh deželnih jezikov izkušeni kandidatje ter družbo sv. Cirila in Metode o tem obvestiti. Vrhutega hočejo župani izročiti zadevo našemu poslancu in če se jim ne bo ugodilo, o d s t o -

piti od vseh častnih služb v občini in pri šoli. Ali zares dandanes živimo v času tako nezdravih razmer? Pribito naj bo, da ta odpor ne velja osebi, ampak gre za načela.

Blagovolite navedene razmere pogovoriti in ožigosati v svojem cenjenem listu ter iz tega poročila povzeti, oziroma dostaviti, kar potrebujete, da se odpomore storjeni nam krivici. —

Tu je nasvet težak, ker vlada sedaj tak sistem, ki pritiska pravico k tlom, a povzdiguje nasilje in krivico. Vaš poslanec naj z vso brezobzirnostjo zaropče proti takemu nasilnemu ravnanju, smo vendar v državi, kjer niso še vseh zakonov vrgli v kot! Vašega poslanca bodo gotovo podpirali drugi slovenski poslanci, in uspeh je gotov! Ako pa ne, naj store vaši možje, kar so sklenili. Kjer ne čuvajo pravice, tam naj preneha vsako mirno delo!

Dobro bi bilo, ko bi o tem pisalo tudi drugo slovensko časopisje. Naj se razve vsepovsod, kako pravico režejo — Slovencem!

Naš denarni zavod.

Geslo: Kar plodonosno naložim,
v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega
konvikta v Ljubljani,

— registrovana zadruga z omejenim jamstvom. —

Promet do konca kimovca 1907 K 121.080 68.

Naznanilo. Kdor želi od zadruge kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v poštnih znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

Duh časa.

II.

Leta 1869. je zavladal današnji državni šolski zakon, ki so ga polagoma popolnjevali do najnovejšega časa. Povedali smo že, da je ta zakon za osnovne šole rodil mnogo dobrega sadu, a resnica je tudi, da je v njem preveč birokratskega duha, ki nikakor ne odgovarja sedanjemu duhu časa. Potom splošne volilne pravice je prišel demokratizem do svoje veljave in moči, v tem duhu se bodo odslej urejevale političke, narodne, socialne, gospodarske in trgovske zadeve — izvzeto ne sme in ne more biti šolstvo. Šolstvo sploh, posebno pa ljudsko šolstvo, mora biti preurejeno tako, da bo odgovarjalo ljudskim potrebam. Šolski učni načrti so prirojani za vse narode, sloje in stanove enako. Res je, da je branje, pisanje s spisjem in računstvo nekake

splošne važnosti, ali res je tudi, da meščan ne rabi tega v življenju, kar rabi vaščan ali kmet, vaščan in meščan ne tega, kar rabi obrtnik in delavec. Ravnotako je samoobsebi umevno, da je treba moškim marsikaj vedeti in znati, česar ženskam ni treba in obratno.

Iz tega se lahko razvidi, da so splošni temeljni nauki potrebni, a ti naj se uporabljajo na podlagi potreb raznih stanov, krajev in časa. V ljudsko šolo je torej treba uvesti življenje in po možnosti omejiti suhoparno teorijo, ki učencem nikdar ne bo donasala koristi. Prva naloga za vsakega človeka je borba za obstanek. Mi vsi se trudimo, delamo in trpimo za obstanek, za vsakdanji kruh, za materijo. Materializem je s človekom tako ozko zvezan, da brez njega ni obstanka. Vsak pameten človek gleda, kako in po kaki najkrajši poti bi prišel do kruha. Kakšno pot mora torej ubrati ljudska šola? Menda pot, ki je najkrajša do kruha. V šoli se mora torej poučevati poleg neobhodno potrebnih in splošnih znanosti tudi to, s čemer se bavi ljudstvo dotičnega šolskega okoliša. Na kmetih naj bi bilo nekaj ur teoretiškega pouka iz branja, spisja, računstva in realij, potem pa vsak dan praktični pouk iz raznih strok kmetijstva za dečke, za deklice pa iz gospodinjstva. Uvesti bi bilo list, tednik, nalašč pisan za učence, ki naj piše o dogodkih, primernih otroškemu duhu. Te bi bilo razlagati, pojasnjevati, ponazorovati. To bi dalo šoli življenje, veselje, zanimanje, splošno omiko, obsežno obzorje. Stroške naj pokrivajo krajni šolski sveti, obrabljeni tedniki se dajo koncem leta vezati, se shranijo v šolski knjižnici za privatno pridnost učencev. Praktični pouki bi bili na šolskem vrtu, v vzornem hlevu, pri oranju na njivi, ob košnji na travniku, na žagi, v mlinu, ob potoku, v gozdu, ob mlaki, pri prepadu, i. t. d. Na izprehodih bi se videlo tu gaščerico, tam gada, tu ptico, tam zajca, razne žuželke, razne koristne in škodljive rastline, o katerih bi imel učitelj pouk s ponazoritvami v svobodni prirodi. Kar človek vidi to rado ostane, prazne besede pa minejo. Le življenje rodi življenje.

Na podoben način bi se uredilo šolstvo po mestih in trgih. Tam imajo učenci še mnogo večje obzorje, ker se lahko gre v okolico, kjer se vidi to kakor na kmetih, a vrhutega so tudi videti tu reči, kar je kmetiškim očem prikrifto; razne tvornice, železnica, razni stroji, mogočna poslopja, razni stanovi, obrti, izdelki i. t. d.

Iz turistovskega nahrbtnika.

Piše Fort. Jelovšek.

(Konec)

A na tej strani ni nikakega življenja. — Edini kralj višav, planinski orel, preleti kdaj to mrtvo okamenelo puščavo in časih pridrvi od divjih loveev pregnana čreda brzih koz preko strmih robov, sicer je vse mrtvo; večni led in sneg in to nemo skalovje. Samo časih v sto- in tisočletjih, kadar se odtrga cela gora silnega skalovja in zdrvi z elementarno silo v globočino, tedaj zajeknejo, zavrišče, zbobne, zahrešče in zaplešejo vse razbrzdane peklenske pošasti — in moške in stare ženice in otročaji v dolinah se strahoma prekrizujejo. Vendar se nisem mogel ločiti od te mrtve prirode, od teh gluhih in nemih skalnih skladov, zakaj tudi to divje in raztrgano pečevje ima nekaj tako otožno-veličastnega, da bi si zaželel tam gori na onem drznem nebo-tičnem robu okameneti in zreti večnosti v obraz.

Raztrgani in obdrgnjeni, zagoreli — prav divje turistovski jo primahamo po trudapolnem potu končno zopet v zeleno, sočro dolino; ob bistri snežnici poležemo v mehko travo, in naš dobri „pošlatač“ izprazni zadnje ostanke iz naših nahrbtnikov ter nam pripravi zadnje planinsko kosilo. To podkrepi reka

Znano je, da je prva in najimenitnejša šola priroda in življenje v nji. Kdaj je že spisal Komensky svoj „Orbis pictus“. Kdaj je že odgojeval Rousseau svojega Emila v prirodi. Kolikokrat so pisali in govorili pedagogi o odgoji v prirodi! A vse zaman! Največji pedagog — naučna uprava — ostane birokrat, ki zapira učiteljstvo z ubogo mladino v zatohle prostore po več ur na dan. Ali naj ostane vedno tako? Upamo, da ne! Prišel je nov duh časa, mi ga pozdravljamo z velikim veseljem. Naši poslanci, ki jih je poslala nova demokratska doba v parlament, naj ne preslišijo glasu učiteljstva, marveč stro naj železne okove mrtvila našemu ljudskemu šolstvu! Mi zahtevamo novega življenja v šolo, da povzdignemo narod na višek omike in blaginje, a zahtevamo obenem tudi novega življenja sebi — kruha!

To, kar smo povedali sedaj, bi bil le del preuredbe. Ljudska šola nima naloge samo učiti vede in znanosti, marveč mora tudi odgajati. Mnogo napak je zapaziti v našem narodu. Ta je bogat, zato pa ošaben, ponosen, nestrpiljiv, oduren, zahteva, da bi se mu zaradi tega vsi klanjali, ga častili, hvalili. Gorje, če se mu zameriš, osveta njegova te uniči! Drugi je učen, ima lepo službo, zato je ponosen, prezira vse. Tretji je na videz jako vljuden, zgovoren, prikupljiv, sladek kot med, da te s tem zvabi v svojo trgovino, pivnico ali na svojo stran zaradi dobička, če se mu ne vdaš, te ne pogleda več — hinavček! Ta je zopet na videz jako pobožen, pošten in odkritosrčen, a za hrbtom praska, obira, vidi vse črno in laže, da verjame samemu sebi. — Podobnih napak vidimo vse polno vsak dan. To so slabi ljudje, ki mora odgojevalec z njimi postopati previdno. Nihče noče biti slab v očeh drugih. Take napake moramo pobijati z raznimi zgledi. Zlasti je treba poudarjati, kako je lepo in prav, da občejujejo tudi imoviti ljudje radi s preprostim ljudstvom. Ni prav biti ponosen in ošaben zaradi bogastva, ker je to minljivo, že mnogo takih je prišlo na beraško palico. Vsi smo enaki. „Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe!“ je lep nauk in nebesa bi bila že na svetu, ako bi ga izpolnovali. V Ameriki, kamor hodijo naši ljudje zaradi zaslužka, ni sram bogatina sesti in jesti v društvu delavcev. — Na podoben način se mora vcepljati mladini demokratski duh v srce. Obenem se mora gledati, da ne delamo v šoli med otroki nikdar izjeme zaradi bogastva in ugleda staršev. Vsi enako morajo biti čislani, pohvaljeni, grajani ali kaznovani. Ako se bogatinov sin sramuje

„Boljše prihranjeno jajce nego sneden vol“ izvleče iz skrivnostne globočine svojega nahrbtnika stekleničico konjaka, in izpili smo ga v zadnji pozdrav kraljevemu Triglavu. Vrli moj „poskakač“ pa je svojo znamenito buteljko, s katero je napajal ob izviru bistre Savice dražestne Srbkinje in mile tovarišice in jo kot dragocen spominek vzel s seboj, polnil v ledeni snežnici in z njo hladil nam žgočo žejo.

A zdaj se oglasi vodnik: „Prestali ste trdo in naporno preizkušnjo, v to ime vas poškopim s to hčerko planin ter vas krstim za „veleturiste“, in izpraznili smo za vrstjo buteljko do dna. Obenem nas odveže od „vzdržnosti alkoholnih pijač“ nakar tudi naš dedektiv odloži svojo nadzorovalno dolžnost. — In vsi si obljubimo, da hočemo v Mojstrani na zdravje nas mladih turistov izprazniti, če treba, makar par bokalov. — In to nam je podžigalo pete in jadrno radostnih src prijadramo v Mojstrano.

Prišedši v Mojstrano, krenemo v gostilnico Šmerek, kjer dobimo večjo družbo tovarišic in tovarišev, in razvila se je prav živahna zabava. Tudi saški kralj jo kmalu primaha za nami in tu je bil naš zadnji sestanek z njim; po obedu je odšel na svoj lov v Trbiž in tudi nam je napočil trenutek slovesa. Zgodi se, da te slučaj trenutka združi s človekom, ki ga nisi nikoli prej

sedeti poleg siromaka, mu povej, da je siromak človek, časti in spoštovanja vreden kakor bogatin. Ako bo učitelj vedno ravnal tako, ne bo njegovo delo zaman. Seme, vsejano v mlado otroško srce, skali v mladosti, obrodi pa v zreli starosti. Naša sveta dolžnost je torej, da mi kot odgojevalci našega ljudstva ne hodimo več po zastarelih potih privilegirancev in birokratov, marveč po poti, ki ga kaže moderni duh časa. Naše neprestane zahteve morajo biti od-lej, dati šoli novo moč naravnega in živega življenja, odgoji pa svežega, edino pravega demokratskega duha!

Razume se, da s tem še nismo pri kraju. Ljudska šola ne daje zadostnega znanja, ne popolni vseh strok, ki so potrebne za obstanek v človeški družbi. Treba je v tem smislu tudi raznih obrtnih in meščanskih šol, ki jih je pri nas jako malo. Za kmetovalce so pa nujno potrebne kmetijske šole, ki jih mora biti pa več, ne pa samo ena za vso Kranjsko, kakršna je sedaj na Grmu. Tudi Gorenjsko, Notranjsko, slovenski del Goriške, Istre in Koroške bi morala imeti tako odgojevališče, urejeno z ozirom na potrebe kraja, podnebja in pridelkov. Glede slovenskih srednjih šol in univerze ne govorimo, ker teh niti nimamo.

Kaj pa šolska uprava? Človek res ne ve, kje bi začel in končal, a eno lahko reče: ta bi morala biti temeljito preurejena. Naša ljuba država, izjema vseh držav na svetu, je potisnila šolstvo v roke deželnih avtonomij, a vodstvo, komando, si je obdržala sama. Po naravnem zakonu plačuje gospodar ali podjetnik svoje delavce, a naša vlada gospodari nad ljudskimi šolami, jih nadzoruje, nastavlja učiteljstvo, revidira račune in delovanje krajnih šolskih svetov i. t. d., a ne plača nič. Ali ni to protinavarno, mogoče edino v Avstriji? Dežele ali kronovine in občine kar zdihujejo pod težo šolskega bremena, in poleg tega mora učiteljstvo stradati. Država ne da prav nič. To je krivica vseh krivic! Poslanci, na noge, odpravite to sramoto, olajšajte ljudstvu breme! Kdor gospodari, naj tudi plača! Država naj vzame šolstvo v svojo upravo: šola naj se podpravi in učiteljstvo z njo!

Marsikdo bo rekel, to pa že ne pojde! Ljudstvo bo moralo šolstvo plačevati tudi potem, in podpravljen učiteljstvo izgubi svobodo, birokratizem bo imel nad šolo še večjo moč kakor doslej. Ti pomisleki so ničevi! Država dobi dohodke mnogo lažji kakor dežele, ki jih skoraj nič nimajo. Državni viri dohodkov so ogromni. Če porabi vsako leto 400 milijonov za

vojaštvo, zakaj bi ne uporabila ravno toliko za šolstvo ali narodno prosveto, ki sta še imenitnejši, ker sta vir sreče in občne blaginje. Resnica je, da je znal doslej birokratizem držati svoje uslužbence v šahu in redu. A šola z učiteljstvom mora biti svobodna, ker se pod tiransko vlado odgojujejo tirani in ne svobodni ljudje. Duh časa je poklical na površje demokratizem, ta bo že znal ohraniti šoli in učiteljstvu svobodo vsaj v sedanji meri, če ne že več!

Navedli smo le glavne točke, ki so nujno potrebne temeljite izpremembe. Predaleč bi prišli, če bi hoteli vse navesti in utemeljevati. Omenimo naj samo še nekaj. Določiti se morajo pravice in dolžnosti učiteljstva, priti mora na dan pravični disciplinarni šolski zakon! Učiteljstvo mora dobiti pravico voliti tudi svoje člane v deželni šolski svet, krajni šolski nadzorniki naj se odpravijo, ker nimajo pri šolstvu nič opraviti. Šolskim vodstvom naj se odvzamejo sedanja birokratska in mnogokrat prav nepotrebna dela. Če pa hočejo imeti šolske birokrate v sedanjem smislu, naj jih primerno tudi plačajo za to delo. Podpravljen učiteljstvo mora biti stanu primerno plačano kot državni uradniki nižjih štirih plačilnih vrst. Šolski učni red se mora predelati, da bo primeren duhu časa. Šolska poslopja morajo biti podobna šolam in ne stajam. Gospodar v šoli mora biti šolski voditelj in nihče drugi. Razmerje med krajnim šolskim svetom in šolskim vodstvom se mora določiti natančneje. — Kadar pride čas, da se bo to vsaj deloma obračalo na bolje, bomo govorili natančneje, za sedaj naj zadostuje to. (Dalje.)

Učiteljska organizacija.

V Ljubljani je začela izhajati „Slovenija“, glasilo narodno-napredne stranke, V I. številki priobčuje imenovani list pod gorenjim naslovom članek, ki ga podajamo danes svojim čitateljem. Člankar pravi:

Slovensko napredno učiteljstvo ima danes tako lepo organizacijo, da mora biti veselo te organizacije ne le vse učiteljstvo, ampak tudi vsak prijatelj šole in učiteljstva. Nastala je pa ta naša organizacija iz potrebe; porodile so jo slabe gnotne in učiteljstvu sovražne politične razmere. Zato imamo učitelji v svoji organizaciji dvoje vrst društev: taka društva, ki so namenjena odbijati napade naših nasprotnikov na šolo in učitelj-

videl v življenju in se mogoče tudi poslej nikdar več ne križata vajine poti — in vendar ga pomniš svoje žive dni. — Iste nevarnosti in isti veličastni prizori so združili tudi nas tesneje, — saj smo v bratskem komunizmu preživeli v teh silnih gorah nekaj najlepših trenutkov. Nazdravili smo svojemu vrlemu vodniku in si podali roke:

„Saj sreča zvesta kakor zdaj,
ostala bodo vekoma!“

Zaobljubili smo se, da se prihodnje leto zopet snidemo in si pridružimo čim več tovarišev in tovarišic, da skupno zopet poletimo:

„Na gore, na gore,
na strme vrh!“

Znana Šoštanjca, dve dragi kolegini in jaz pa se še isto popoldne odpeljemo do Rateč, da si ogledamo v znožju skalnatega Mangarta še zanimiva Belopeška jezera. V prijetnem vrtu obširnega hotela „Mangart“ smo razmotrivali isti večer delo učiteljevo med narodi in navdušeni kolegini sta slikali z živimi potezami važnost narodno in stanovsko zavednih učiteljic, in prepričan sem, da mora narodu in učiteljstvu prej ali slej napočiti lepša bodočnost.

D drugega dne zgodaj v jutro se napotimo do jezer. V svežem jutranjem in prijetnem hladu smo prišli v približno eni uri ob šumečem bistrem potoku, ki se izliva iz njih, do prvega jezera. V senci temnih smrekovih gozdov v zaprti skriti dolini sniva to temno-zeleno vodovje; najmanjši šum ne moti te jezerske tišine. Koliko tisoč in tisoč ljudij si želi ven iz hrupnega vrvenja, da si zaradi napornega boja za obstanek, ali pa tudi zbog strastnega uživanja opojnega razkošja razpaljene in razburjene živce zopet umiri; v tem kotičku miru se sigurno upokoji njih nemirna duša. Še nekoliko dalje naprej prideš iz gozdov ven na svobodno plan k drugemu jezeru. Kakor je prvo jezero nekako mirno, idilično, tako divja romantiška je lega drugega manjšega jezera. V ozadju iznad jezera kipi v nebo mogočni Mangart, čigar navpične sive stene in raztrgani grebeni silnega skalovja s premnogimi ledinami in snežnimi plazovi se prečudno odbijajo od mirne, nežne jezerske gladine. In tudi tu je vladal svečan mir; edino čreda govodi se je pasla na obrežju in izpod sivega pečevja nad jezerom se je dvignila preplašena jata divjih rac, ki se je v dolgi verigi zibala v mokrorahlem vzduhu nad vrhovi temnega smrečja proti drugemu jezeru. Čudno, neko neumorno vabljivo in očarljivo moč